

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-5-81-18>

УДК 37.01.09

Підгорна Н.В., Романюк А.М.Комунальний заклад вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»**РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ КЛЮЧОВИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА**

Анотація. Перед людством стоять потреби у відтворенні і передаванні знань, умінь, навичок, підготовці нових поколінь до життя, підготовці об'єктів соціальної дії до вирішення багатьох проблем, зокрема, економічних, соціальних, культурних. Тому у сучасному світі освіта виступає одним із найважливіших компонентів життя. У педагогіці пропонується велика кількість прийомів, методів, форм навчання. Широко використовуються педагогічні технології, зокрема проектні. Метод проектів не є чимось новим у освітньому процесі, але й залишається досить актуальним. Він дає можливість розумно організувати навчальну діяльність. У статті розкривається суть педагогічних технологій, використання їх в освітньому процесі; суть та завдання проектної технології та можливості використання її на дисциплінах циклу образотворчого мистецтва; вплив проектної технології на формування мистецьких компетентностей майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

Ключові слова: педагогічні технології, проектна технологія, компетентність, мистецька компетентність.

Pidhorna Nadiia, Romaniuk AlonaCommunal Institution of Higher Education
«Bar Humanitarian and Pedagogical College
named after Mykhailo Hrushevskyi»**THE ROLE OF INNOVATIVE TEACHING METHODS IN THE FORMATION
OF KEY COMPETENCIES OF THE FUTURE TEACHER OF FINE ARTS**

Summary. Mankind is faced with the need to reproduce and transfer knowledge, skills, abilities, prepare new generations for life, prepare the objects of social action to solve many problems, including economic, social and cultural. Therefore, in today's world, education is one of the most important components of life. The school needs specialists capable of aesthetic education of the individual, his creative and cultural development. An art teacher is called upon to satisfy this request, who is obliged to have a skillful pedagogical skill. The formation of pedagogical professionalism is influenced by many factors, including general scientific, socio-cultural and moral and aesthetic processes. The amount of knowledge, skills, abilities received in educational institutions, the future teacher must skillfully apply them in life, to act in various problem situations. In pedagogy, a large number of techniques, methods, forms of learning are offered. Pedagogical technologies, in particular design, are widely used. The teacher must skillfully apply them in the educational process to achieve the best learning outcome. The project method is not something new in the educational process, but it remains quite relevant. It is often used in individual lessons, in additional education. Classes in the project form no longer reject the systematic acquisition of knowledge, because this activity is included in the content of the project. It makes it possible to reasonably organize educational activities, combining theory with practice; easily integrated into the educational process; this method gives a chance to develop morally, intellectually; provides the formation of communication, the desire to help others, the ability to take responsibility for the common cause; develops independence in solving tasks; allows to shift the emphasis from the process of passive accumulation of knowledge by the student to mastering different ways of activity in terms of availability of information resources. The article reveals the essence of pedagogical technologies, their use in the educational process; the essence and objectives of design technology and the possibility of using it in the disciplines of the cycle of fine arts; the influence of project technology on the formation of artistic competencies of the future teacher of fine arts.

Keywords: pedagogical technologies, project technology, competence, artistic competences.

Постановка проблеми. У законі України «Про освіту» зазначено, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [1]. Тому

перед нами (викладачами) постає завдання вибору методів, прийомів, технологій навчання, які б якомога краще втілили закон у життя.

Аналіз досліджень та публікацій. Вважається, що технології навчання масово почали впроваджуватись у 60-х роках ХХ століття. Дослідники пов'язують це з реформуванням американської, а згодом і європейської школи. Дж. Керрола, Б. Блума, Д. Брунера, Г. Гейса, В. Коскарелі та інших науковців відносять до найвидатніших закордонних авторів сучасних педагогічних технологій. Вітчизняні дослідники теж не лишали поза увагою досліджень щодо педагогічних технологій, зокрема ця тема висвітлена у працях П.Я. Гальперина, Н.Ф. Талізної,

Ю.К. Бабанського, П.М. Ердєва, В.П. Беспалько, М.В. Кларіна та інших.

Розвинуті капіталістичні країни у 70-80 рр. звернули свою увагу на педагогічні технології, які потім були визнані ЮНЕСКО. Наприкінці 80-х р. і на початку 90-х років у країнах східної Європи педагогічні технології були висвітлені у працях Н.Д. Нікадрова, Т.А. Ільїної, М.В. Кларіна та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи що метод проєктів не є принципово новим у світовій педагогіці, все ж є недостатньо вивченим. На сучасному етапі він починає відроджуватись в Україні, зокрема і в освітньому середовищі, а це свідчення того, що ця проблема є актуальною і має нові можливості для вивчення, дослідження та впровадження у життя.

Мета статті. У статті маємо за мету розкрити суть поняття «педагогічна технологія», «проєктна технологія» та проаналізувати її вплив на формування ключових компетентностей майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Професійною компетентністю має майстерно володіти майбутній вчитель у сучасній освіті. Це запорука виходу із проблемної ситуації, що склалась через протиріччя між необхідністю забезпечити якість освіти та неможливістю вирішити цю проблему традиційним шляхом. Компетентнісний підхід дасть можливість забезпечити освіті новий виток розвитку. Цей рівень репрезентується сформованістю у суб'єкта наукового поняття компетентність як єдності, де наукова орієнтована основа дії визначає логіку її практичного виконання, що полягає у інтелектуально-моральній саморегуляції, спрямованій на ефективне вирішення суб'єктом певних життєвих проблем. Компетентність цього рівня як відповідне вміння спонукається мотиваційною основою, провідним мотивом якої є прагнення до самоствердження, а також переживання почуття гідності та широкі соціальні мотиви. Йдеться про компетентність не як про суму знань, умінь, навичок, а про вміння застосовувати їх у житті, з допомогою них вміло діяти в різних проблемних ситуаціях. Ця сума знань, умінь, навичок виступає інструментом досягнення освітніх цілей та завдань [6, с. 273].

Поняття «компетентність» характеризує об'єднання теоретичної та практичної готовності людини до виконання будь-якої діяльності. Якщо майбутній вчитель володітиме системою спеціальних, загальнонаукових, психолого-педагогічних знань, а також педагогічною технологією і технікою, які в своїй сукупності утворюють основу професійної компетентності, це і означатиме його готовність до педагогічної діяльності [2, с. 9].

Не рідко поняття «компетентність» у психолого-педагогічній літературі використовують у значенні професіоналізму, що означає набуття певних знань, навичок та вмінь, у ході оволодіння певним фахом (професією). Фактично це означає професійну компетентність фахівця, що полягає у єдності його теоретичної та практичної готовності до здійснення професійної діяльності.

Художник-педагог – це вчитель образотворчого мистецтва, якого іменують так у теорії і практиці мистецької освіти. Можна стверджувати, що

така нова галузь наукових знань, як художня педагогіка, бере свої витоки саме звідси.

До складу художньої компетентності входить низка компетенцій:

- образотворчо-мовленнєва – здатність розуміти і власноруч створювати художні твори, грамотно користуючись засобами художньої виразності, мовою образотворчого мистецтва (технічність і спроможність створювати образи);

- вербально-образна – вміння грамотно використовувати певний мінімум художніх термінів у розмові й обговоренні мистецьких творів;

- образно-стильова – знання основних стильових напрямів у мистецтві, сукупності ознак, що дають право стверджувати про належність досліджуваного об'єкта до певного стилю, вміння за необхідністю створювати об'єкти із заданими стильовими характеристиками;

- стратегічна – допитливість, свіжість погляду, здатність вибирати в хаосі повсякденних вражень найбільш яскраві для їхнього подальшого втілення;

- продуктивно-образна – здатність не лише відтворювати образ, але й підходити до його створення творчо, кожного разу вирішуючи завдання наново [5, с. 23].

На формування педагогічного професіоналізму впливає багато чинників, зокрема загальнонаукові, соціально-культурні і морально естетичні процеси. Роль творчої особистості вчителя образотворчого мистецтва набуває все більшої актуальності. Сучасній освіті потрібні вчителі, які зможуть реалізувати фахову компетентність, здобуту під час теоретичної і практичної підготовки у закладах освіти [6, с. 273].

Сучасна освіта характеризується пошуком нових педагогічних можливостей, які також опираються на теорію загальнолюдських цінностей, гуманізацію, особистісно-орієнтований підхід, пріоритет суб'єкт-суб'єктних відносин. Безумовно, все має діяти цілісно, злагоджено як система. Останнім часом у педагогіці та психології дедалі частіше вживаються поняття «технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання», «технологія виховання», «технологія розвитку особистості», «технологія розвитку колективної творчості особистості», тощо.

Ідея технологізації навчання не є новою. Ще Я.А. Коменський відстоював технологізацію навчання. Він закликав до того, щоб навчання стало «механічним» (тобто «технологічним»), прагнув відшукати такий порядок навчання, який би неминуче провадив до позитивних результатів Я.А. Коменський писав: «Для дидактичної машини необхідно відшукати:

- чітко поставленні цілі;
- засоби, точно пристосовані для досягнення цих цілей;

- конкретні правила, як користуватися цими засобами, щоб було неможливим не досягнути мети» [3, с. 5].

Не лише Коменський хотів зробити навчання схожим на добре налагоджений механізм, цим питанням переймалися і інші науковці. Поступово уявлення про технологізацію навчання доповнювалось і конкретизувалось. Коли відбулося впровадження досягнень технічного прогресу в різні сфери теоретичної і практичної діяльнос-

ті, ідея технологізації стала більш актуальною. Це стало новим поштовхом у дослідженні, експериментуванні, реалізації цього дидактичного процесу [3, с. 5].

Поняття «технологія» (від гр. *teahne* – мистецтво, майстерність) означає знання про майстерність. Словосполучення «педагогічна технологія» (його варіанти «технологія навчання», «освітні технології», «технології в навчанні», «технології в освіті») останнім часом дедалі більше поширюються в науці і практиці.

У сучасному розумінні педагогічної технології вчені виділяють кілька сутнісних ознак цього поняття:

- постановка цілі та її максимальне уточнення;
- визначення змісту навчання відповідно до цілі, завдань;
- визначення методів і форм навчальної діяльності школярів;
- визначення методів і форм роботи вчителя;
- орієнтація цілі, змісту, методів, форм навчання на гарантоване досягнення результатів;
- оцінка поточних результатів, корекція навчання, спрямована на досягнення цілі;
- підсумкова оцінка результатів.

Педагогічна технологія, як організаційно-методичний інструментарій педагогічного процесу, полягає у тому, щоб реалізувати навчальний процес так, щоб максимально досягти поставлених цілей. Основою послідовної орієнтації на навчання, на ціль є оперативний зв'язок, який повинен пронизувати увесь навчальний процес.

Педагогічна технологія – сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і компонування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів, які використовує вчитель у своєму арсеналі для злагодженої взаємодії з учнем у досягненні поставлених цілей [4, с. 291].

Основною технологією формування ключових компетентностей учнів, як свідчить зарубіжний і вітчизняний досвід, є проектна технологія [4, с. 293].

Метод проектів не є принципово новим у світовій педагогіці. Виник він у США минулого сторіччя ще у 20-ті роки. основоположниками якого стали філософ і педагог Дж. Дьюї та його учень В. Кілпатрік. У ті роки цей метод називали методом проблем і пов'язувався він з ідеями гуманістичного напрямку у філософії й освіті. Дж. Дьюї пропонував будувати навчання так, щоб діяльність учня відповідала його особистісним інтересам у цьому навчанні [3, с. 78].

На фоні змін у освітньому середовищі України відбувається відродження проектно-технології. Проектну форму часто використовують на окремих уроках, у додатковій освіті. Заняття у проектній формі вже не відкидають систематичне засвоєння знань, адже ця діяльність включається у зміст проекту.

Цінність проектно-технології полягає у тому, що учню потрібно не лише засвоїти та відтворити вивчений матеріал, але й під час здобуття нових знань створити та реалізувати матеріальний чи інтелектуальний продукт. Під час такої роботи школярі мають актуалізувати або здобути нові необхідні знання, консультуючись з учителем, радитись між собою, співпрацювати

у групах або працюючи індивідуально, виконуючи пізнавальну, дослідницьку, конструкторську та іншу роботу [4, с. 294].

Оскільки проектна технологія навчання розповсюджується на практиці, варто окреслити її основні поняття та ознаки. Слово «проект» запозичено з латинської й походить від слова «*proectus*», яке дослівно означає «кинутий уперед». У сучасному розумінні проект – це намір, який буде здійснено в майбутньому.

Проект – сукупність певних дій, документів, текстів для створення реального об'єкта, предмета, створення різного роду теоретичного/практичного продукту.

Цілі та завдання проектно-технології:

- навчати учнів здобувати знання, застосовуючи їх для розв'язання нових практичних, пізнавальних завдань;
- допомагати учням у формуванні комунікативних навичок;
- формувати вміння збирати, обробляти, аналізувати інформацію, висувати гіпотези, вміння робити висновки.

Тему проекту можуть обрати учні самостійно або ж може запропонувати вчитель [3, с. 78].

Якщо до будь-якої справи підійти конструктивно та злагоджено, то кінцевий результат досягне свого продуктивного максимуму. Проектна діяльність вимагає від своїх творців вміння моделювати майбутнє, створювати ідеальний образ, вміння оцінювати свої вчинки, наслідки реалізації задуманого, вміння спрямовувати свою діяльність для отримання нового дієвого результату. Проектну діяльність застосовують у науці, освіті, культурі, інших галузях, що дає можливість генерувати оригінальні ідеї для вирішення певних проблем, реалізувати їх у житті, створити нові перспективи людині, залучаючи додаткові ресурси.

Проект «Мистецтво – здійснення мрій», виконуючи освітню та, водночас, соціальну дію, об'єднав зусилля, ресурси, можливості й потенціал його виконавців завдяки партнерській взаємодії відділу освіти місцевої райдержадміністрації, сільських шкіл, соціально-гуманітарного підрозділу Барської міської ОТГ, міського ліцею № 2, Спілки художників «Барви» та кафедри мистецьких дисциплін (зокрема викладачів та студентів спеціальності «Образотворче мистецтво») Комунального закладу вищої освіти «Барського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Михайла Грушевського».

Проект реалізувався за сприяння громадської організації «Унікальна країна» і фінансової підтримки Британської ради в Україні. Метою проекту було залучення до творчого та загального розвитку шляхом зацікавлення образотворчим мистецтвом дітей шкільного віку з віддалених сіл Барського району у чотирьох освітніх округах. Загалом у проект взяло участь 120 школярів. Метою проекту було долучити дітей сільської місцевості до мистецтва, оскільки у цих осередках немає центрів позашкільної освіти, лише в районному центрі. Не у всіх дітей є можливість відвідувати їх у місті, оскільки це витрати часу, грошей, відсутність транспортного сполучення. Сам проект мав на меті організувати виставки дитячих робіт, які б підняли їх мотивацію до мистецтва та самооцінку.

Студенти спеціальності «Образотворче мистецтво» Комунального закладу вищої освіти «Барського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Михайла Грушевського» з великою завзятістю взяли участь у проекті. На них була покладена найвідповідальніша місія:

- провести майстер-класи з олійного живопису та збагатити учнів знаннями, уміннями і вправністю у цій техніці живопису, розкрити їх творчі здібності;

- втілити у життя майстер-класи монотипії акварельними фарбами та застосувати арт-терапію у мистецтві, активізувати всебічний розвиток;

- організувати виставку творчих робіт школярів, яка дасть можливість їм долучитись до світу естетики, відчувати емоційну палітру живопису та дозволить реалізувати їхні мрії, а також дасть юним авторам впевненості у своїх творчих силах, підвищить їх самооцінку.

Під час здійснення проекту студенти спіткнулися з рядом проблем, вирішення яких, збагатили їхній не великий педагогічний досвід. Перед учнями молодших класів постало завдання створити монотипії в техніці акварель. Техніка цікава, оригінальна та неповторна, але не усім відома. Тому студентам довелося пояснювати техніку виконання та наочно продемонструвати її. Для цього у нагоді їм стали знання та вміння, отримані з таких дисциплін як основи композиції, графіка, рисунок та живопис. Діти уважно та з допитливістю слухали пояснення, споглядали демонстрацію майстер-класів. Їм була цікава співпраця з молодими, енергійними, креативними майбутніми спеціалістами. Також, спільну роботу з дітьми, полегшило і те, що студенти пройшли ряд педагогічних практик: «Пробні уроки і заняття: уроки образотворчого мистецтва» та «Переддипломну педагогічну практику», де головною метою було узагальнення, систематизація і поглиблення загальнопедагогічних знань, умінь і навичок, підготовка до виконання усіх функцій учителя образотворчого мистецтва; реалізація системи навчально-виховної роботи з учнями; реалізація знань, умінь і навичок, набутих ними в ході вивчення курсу методик викладання спеціальних дисциплін безпосередньо у навчальному і виховному процесі у школі; виховання інтересу і любові до професії вчителя.

Перед учнями старших класів постало завдання – створення композиції пейзажу в техніці олійного живопису. Оскільки ця техніка не використовується у освітньому процесі школи, то стала для учнів чимось невідомим та цікавим. Загалом техніка олійного живопису має свої особливості: нанесення мазків, змішування, консистенція фарб. Учні з допитливістю спостерігали за процесом втілення майстер-класів. Їм здавалось, що техніка легка, не потребує особливої підготовки, та коли спробували себе в пейзажному жанрі олійного живопису, зрозуміли, щоб бути художником – мрії замало, потрібно працювати і ще раз працювати. Звичайно, студенти доклали чимало зусиль для реалізації цього виду роботи учнями: здійснювали індивідуальний підхід до кожного учня, вели педагогічний малюнок на робочих площинах учнів, фронтально пояснювали прийоми роботи олійними фарбами, допомагали

змішувати кольори фарб для досягнення бажаного результату.

Щоб зрозуміти та визначити результат спільної роботи студентів та учнів, достатньо було відвідати виставку творчих робіт юних художників, яка відбулась в одній із районних шкіл міста Бар, а саме у Барському НВК «Загальноосвітня школа I-III ступенів № 2 – гімназія». Роботи молодших школярів вражають своєю ширістю та доброзичливістю, поєднанням яскравих, але гармонійних кольорів, безмежною фантазією та оригінальністю творчого мислення, піднесеним настроєм. Не поступаються за оригінальністю виконання і роботи учнів старших класів. Хоч і мазки лягли не зовсім майстерно, але в деяких моментах навіть винахідливо, яскраво, позитивно, сонячно, легко і не зовсім по-дитячому. Від перегляду робіт було отримано безліч позитиву та яскравих емоцій. Роботи не залишили байдужим жодного відвідувача.

Юні ж художники отримали не лише нові знання, а й безліч задоволення та віру у те, що все може стати реальністю. Так викладачі образотворчого мистецтва та студенти Комунального закладу вищої освіти «Барського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Михайла Грушевського» стали для них містком до здійснення мрій. Очі, наповненні щастям, сяяли від того, що їх роботи побачать не лише однокласники та учні школи, але й зовсім сторонні люди. Вони були щасливі від того, що їм усе вдалося.

Варто звернути особливу увагу на те, що студенти з ніжністю у серці допомагали здійснюватись мріям маленьких художників. Із висловлювань проєктантів: «Робота була кропіткою, складною, але водночас захоплюючою та повчальною», – адже вони доклали чимало зусиль, знань та вмінь. Студенти у ході реалізації проєкту отримали великий досвід у роботі з дітьми, де вони посіли місце вчителя образотворчого мистецтва, місія якого полягає у виявленні і максимальному розвитку творчого і духовного потенціалу учнів, формуванні в учнів глибокого й стійкого інтересу до творчості засобами образотворчого мистецтва, створенні ситуації успіху, сприятливих умов для повноцінної діяльності, розвитку й самореалізації кожної особистості.

Висновки і пропозиції. На наше переконання, запропонований метод має ряд переваг і заслугове впровадження у життя. Він дає можливість розумно організувати навчальну діяльність, поєднуючи теорію з практикою; з легкістю інтегрувати у освітній процес; цей метод дає шанс розвиватись морально, інтелектуально; забезпечує формування комунікативності, бажання допомогти іншим, вміння нести відповідальність за спільну справу; розвиває самостійність у вирішенні поставлених завдань; дозволяє змістити акцент із процесу пасивного накопичення учнем знань на оволодіння ним різними способами діяльності в умовах доступності інформаційних ресурсів.

Перспективу вбачаємо у створенні та реалізації різних проєктів, які допоможуть не лише учасникам проєкту реалізувати свої сили, а й залучити певну категорію людей до спільної справи на їхнє благо.

Список літератури:

1. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 16.03.2019).
2. Марченко О.Г. Основи педагогічної майстерності. Харків : Вид. група «Основа», 2009. 112 с.
3. Наволокова Н.П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Харків : Вид. група «Основа», 2012. 176 с.
4. Неля Мойсеюк. Педагогіка. Навчальний посібник. Видання п'яте, доповнене і перероблене. Київ, 2007. 656 с.
5. Семенова О.В. Професіоналізм учителя образотворчого мистецтва у вимірах художньо-творчої компетентності. *Педагогічний пошук: наук.-метод. вісн.* 2014. № 2(82). С. 22–24.
6. Тетяна Стрітьєвич. Структура професійної компетенції майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. *Наукові записки. Випуск 121. Серія : Педагогічні науки. Частина II.* Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. С. 273–276.

References:

1. Law of Ukraine "On Education". Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Marchenko, O.G. (2009). *Osnovy pedagogichnoyi majsternosti* [Fundamentals of pedagogical skills]. Kharkiv: Pub. group «Osnova». (in Ukrainian)
3. Navolokova, N.P. (2012). *Encyklopediya pedagogichnykh texnologij ta innovacij* [Encyclopedia of pedagogical technologies and innovations]. Kharkiv: Pub. group «Osnova». (in Ukrainian)
4. Nelia Moiseiuk (2007). *Pedagogika* [Pedagogy]. Kyiv. (in Ukrainian)
5. Semenova, O.V. (2013). Profesionalizm uchyatelya obrazotvorchogo mystecztva u vymirax xudozhno-tvorchoyi kompetentnosti [Professionalism of a teacher of fine arts in the dimensions of artistic and creative competence]. *Pedagogical search: scientific and methodical bulletin*, vol. 2, no. 82, pp. 22–24.
6. Tetiana Stritievych (2013). Struktura profesijnoyi kompetenciyi majbutnogo vchytelya obrazotvorchogo mystecztva. [The structure of professional competence of the future teacher of fine arts]. *Scientific notes. Series: Pedagogical Sciences*. Kirovograd: RVV KSPU named after V. Vynnychenko, vol. 2, no. 121, pp. 273–276.